

Rikke Malmros, *Bønder og leding i valdemartidens Danmark* (Århus: Aarhus Universitetsforlag 2019). 204 s.

Leding, eller på svenska ledung, var som bekant en militär sjöorganisation som uppstod i brytningen mellan vikingatid och medeltid i de tre nordiska kungarikena. Från ett konkret uppbåd av skepp och manskap övergick den till en permanent skatt när den militärt inte längre behövdes. I dess ställe kom det aristokratiska rytteriet. Böndernas militära funktion upphörde och de blev i stället skatt- och avgiftsskyldiga. Ledungen som uppbåd och som skatt och de skilda utvecklingsfaserna har varit föremål för många vetenskapliga diskussioner och debatter i de nordiska länderna, dock nästan alltid med en påtaglig metodologisk nationalism.

En av de mest aktiva forskarna på detta område är sedan många decennier den danska historikern Rikke Malmros. Hon har i en rad studier behandlat frågor om bland annat skeppstyper och om organisation av ledung. Hon disputerade vid Århus universitet år 2010 på sammanläggningsavhandlingen *Vikingernes syn på militær og samfund belyst gennem skjaldenes fyrstedikning*. Den här aktuella volymen ansluter sig till denna, men med en förskjutning mot medeltiden. Hon har samlat några studier och uppslag kring aspekter och problem om främst omvandlingen av ledungen och aristokratin i det sena 1100-talet och böndernas förändrade ställning. Ingående diskuteras de skatter och avgifter som ersatte de militära prestationerna. En studie behandlar till exempel skatten och termen *kværsæde* och svårigheterna att tolka den utifrån olika källor, liksom hur den har förklarats på skilda sätt i tidigare forskning.

Malmros är en grundlig och kunnig källforskare som med varierande metodologiska infallsvinklar tar sig an svårtolkade skrifter. Hon kombinerar fyndigt olika typer av källmaterial. I avhandlingen argumenterade hon skickligt för de isländska skaldekvädena som källor för politiska och sociala

förhållanden. Denna volym bygger på de normativa och diplomatariska källorna. Här analyseras bland annat Jylländska lagen, stadfäst 1241, och hon påvisar det intrikata i tolkningen av enskilda bestämmelser tillkomna i skilda faser och dessutom med skillnad mellan en militär och en fiskal ledung.

Hennes studier baseras också på analyser av medeltida historieskrivning, inte minst Saxo Grammaticus och *Knýtlinga saga*, liksom en lika unik som komplicerad källa som *Kung Valdemars jordebok*, vilken reflekterar praktiken att kunna kräva ut prestationer och skatter i skilda delar av Danmark omkring 1230.

Ett större kapitel, tidigare publicerat som en artikel i festskriften till Erik Ulsig 1988, gäller möjligheterna att beräkna den danska ledungsflottans storlek. Det är en uträkning baserad på en uppräknig av antalet kyrkor och skepp som kungen kunde uppbåda i olika delar av Danmark och som återfinns i *Knýtlinga saga* (kapitel 32) liksom även på Hallandslistan i *Kung Valdemars jordebok*. Djärvt och oförväget tillämpar hon här bland annat matematisk regressionsanalys. Resonemangen blir av naturliga orsaker hypotetiska och beräkningarna osäkra, men hon landar i slutändan att det tidigmedeltida Danmark kunde uppbåda 600–800 ledungskepp.

Malmros analyser är minutiösa och detaljerade. Det medför att det inte alltid blir en lättillgänglig framställning. Byggnadsställningarna i den vetenskapliga rekonstruktionen står kvar. Strukturen på den planerade färdiga konstruktionen är inte alltid uppenbar. Men det finns också ett kort kapitel (s. 125–130) som idérikt och inspirerande syntetiserar den samhällsekonomiska omvandlingen i Danmark fram till 1200-talet. Boken innehåller dessutom goda, utförliga och pregnanta sammanfattningar på engelska av de enskilda kapitlen (s. 163–188).

Malmros har en gedigen insikt i dansk historiografi och diskuterar ingående tidigare forskning. Hon positionerar sig mot den uppfattning som etablerades av Kristian Erslev och Erik Arup för mer än ett sekel sedan om böndernas starka ställning i det senvikingatida samhället och i organiserandet av ledungen. Malmros hävdar i stället att det förekom ett tidigt kungligt inflytande över ledungens organisation.

Den danske historikern Niels Lund har framfört tolkningen att ledungskrigstågen fram till slutet av 1100-talet bestod av stormäns och hövdingars *lider* eller följen. Endast gradvis ska denna krigsorganisation ha kommit under en kunglig kontroll. De självständiga stormännens stora betydelse har dock ifrågasatts med emfas av Malmros. Detta är ett ämne som har varit föremål för ett närmast regelbundet meningsutbyte mellan Malmros och Lund från början av 1980-talet. I denna volym återfinns många av Malmros argument och ställningstaganden. Malmros vänder sig mot en uppfattning att vikingatidens samhälle i Danmark skulle vara demokratiskt och utan

större sociala skillnader. Det var i stället härskare i en dansk variant av den socialantropologiska teoribildningens tidiga stat (*early state*) som kontrollerade ledungen och dess bönder. Senare under medeltiden var det kungarna och deras stat som ombildade ledungen till skatter som vilade på den jord som danska bönder brukade.

Rikke Malmros presenterar här viktiga och stimulerande bidrag till ledungens danska historia, liksom till förståelsen av det samhälle som denna ledung var med om att omvandla.

Göteborgs universitet

THOMAS LINDKVIST

Erik Carlquist, Peter C. Hogg & Zeth Alvered (utg.), *Erikskrönikan: En medeltida krönika i nysvensk version* (Lund: Nordic Academic Press 2019). 260 s.

Under de senaste årtiondena har intresset för Erikskrönikan varit i stigande. Sven-Bertil Janssons försiktiga modernisering av den fornsvenska texten, med kapitelindelning och ny versindelning, har sedan 1985 utkommit i flera upplagor. Flera utgåvor på främmande språk har publicerats; finska, franska och ryska. Där man förut källkritiskt diskuterade textens värde som historisk källa närmar man sig den nu med hjälp av begrepp i tiden: mentalitet, ideologiproduktion och maktlegitimering. På engelska utgavs texten år 2012 av bibliotekarierna och översättarna Erik Carlquist och Peter C. Hogg, tidigare verksamma vid Kungliga biblioteket respektive British Library. För att tillgodose såväl textens litterära kvalitet som historiska aspekter presenterades den i ett slags parallellutgåva, följande Janssons kapitel- och versindelning där verserna och en prosaöverföring åtföljdes kapitelvis.

Nu har Carlquist och Hogg utökat sin mission till att omfatta även det svenska språket. De har utifrån Janssons utgåva överfört den fornsvenska knyttelversen till en modern språkdräkt (s. 25–143) och nordisten Zeth Alvered har gjort en prosaversion som förtjänstfullt placerats separat i boken (s. 145–216). Historikern Thomas Småberg står för en orienterande inledning.

Krönikan sammanställdes sannolikt under 1320-talet. Dess syfte syns vara att förklara och legitimera den då minderårige kungen Magnus Erikssons rätt till den svenska kronan. På 4 543 versrader återges delar av de föregående hundra årens politiska spel och ränker. Den utgör en sammanhängande skildring från åtminstone 1200-talets mitt fram till den treåriga kungens kröning 1319. Krönikans originalhandskrift saknas, men åtskilliga avskrifter är bevarade. Texten utgavs första gången 1616 av Johannes Messenius. Den är skriven på knittel, en synbart enkel versform. Varje versrad har